

algú hagués gosat dir-li *don F*

En canvi en el S. xv, encara que per als castellans *moissen* i *moissenyer* fossin mirats fredament com a cosa d'estrangers, els castellans que aprenien en terra catalana o s'establiren entre la nostra gent cuitaven a fer-se aplicar aqueixa noble etiqueta: *Mossen Enrique de Villena*, *Mossen Diego de Valera* (S. xv home de Múrcia aquell, i aquest de Cuenca, 1412-87) Ni l'un ni l'altre, quan tornaren a les seves terres castellanes, deixaren d'adonar-se amb la pomposa paraula, que llurs compatriotes sabien de noble rang.

En tot l'Estat Catalano Aragonès *mossen* passà aviat a ser cosa de gent d'església, quasi pertot. Car no ho fou menys a l'Aragó, on Navarro Tomás ens el presenta com a cosa admesa regionalment en llengua castellana: «Tampoco lleva acento el arag. *mosen*. éste, dicho como sustantivo, se acentúa, siendo pronunciado por unos *moisen* y por otros *mósen*» (RFE XII, 1925, 353), o sigui que diuen *mosen diégo* (sense accent abans de *ié*), però *me bóy, mósen* (i d'altres *me bóy, moisen*)

No puc sinó confirmar els mots del savi mestre i amic don Tomás: a Fiscal vaig anotar «vaya a la casa de *moisen*», a San Juan de Gistau em parlaren de cert *mossem paskuál* (1965). I a través d'Aragó (potser també pels Montcades, vescomtes de Bearn) el mot català havia entrat ja en base quan escriví el primer llibre de la llengua basca el considerable poeta basc-francès Dextepate (a. 1545), on un dels poemes més coneguts és el *Mossen B E cantuya* «Cant a Mossèn B. E.» (per a *kantu* a 'el cant' > *kantuya*, veg Uhlenbeck, *Vergleichende Lautlehre der baskischen Dialekten*, 38).

Aquest ús aragonès de *mossen* com a subst, ja no com a títol, sovint, i no sempre, com a vocatiu, no és estrany dins els límits de la nostra llengua i pàtria, si bé sona incorrecte i força desconsiderat, quan no grosser i tot, però no és estrany que arribi fins a poblacions catalanes limítrofes: «a Fraga als capellans els diuen *Moisen* sense afegir-hi nom ni cognom» escrivia AMAlcover potser amb les orelles encara una mica esgarrinxades de sentir-s'ho a dir (BDLC x, 243), a diversos pobles de la Ribagorçana m'enviaven a parlar amb *lo mósen* (Terçui --- 1957).

Però com que el punt de partida havia estat pertot *mossen* --- proclític, sense accent, la *e* sonava *ø* en els tres dialectes de fonètica oriental; i com una *e* àtona i poc distinta, en els altres dos: d'aquí la pronúncia *musan*. Ja veig que algun, sense arribar a esquinçar-se els hàbits, em llegeix una mica escandalitzat: és *moisen*! Espero que no m'excomuniqui, perquè les seves orelles li ho privaran. És el que hem sentit a dir a quasi tothom des de petits, des de Castelló de la Plana cap al Nord. Però, senyors reverendíssims, això ja és més antic que . En un text català escrit a l'Alguer, l'any 1442, llegim *moisan*; tan antic era entre els catalans repobladors i conqueridors de Sardenya, que va passar a la llengua sarda: el campidanès *mussan*, on avui ha quedat, és clar, antiquat (MLWagner, *ASNSL* cxxxv, 118), perquè ara els *preti*, allà són sards, els uns, i els altres parlen un toscanísim italià.

A penes em caldrà recordar que des de l'Albera fins a les muntanyes de Prades, des de nens hem sentit *musan X*. pertot. Més encara, perquè així ho tinc anotat també en rossellonès: a Conat «*musam mâteu* vos ha dit que vinguessu me trapà ací dalt?» em deia el pastor (1960); fins sobreix cap als parlars occidentals: a Talarn *saíad de moşay zoşép* (1956); a la Vilella Baixa guanyareu camí per les serres del Priorat si us enfileu pel *Grau de moşan řué* (1935); a Benissanet hi ha «lo pedrè de *musam père*», en el curs de l'Ebre; i així arribem fins al Maestrat; car a Sant Mateu, on devia haver-hi hagut un ressonant arxipreste Pere, hi ha el Pont de *mosam père*, el Riu de *moşam père* és un afluent del Riu de la Mare de Déu, i fins i tot a l'església m'ensenyaren *lo kampanáru mosam père* (1961).

Val a dir que en altres localitats del català occidental crec que ho pronuncien amb *e*, car ja he dit el que vaig apuntar a la Ribagorçana. De tota manera, com ja calia esperar-ho, és amb *e* en els parlars valencians; on ho vaig sentir així pertot, fora de l'extrem Nord: *sénja moşem paskuál* Coves de Vinromà, *desmonte de moşem manuél* Alcalà de Xivert, *la kanál de mossem benét* al Palamó, *préza de mosen visént* Novelda, *rakó de mossem páu* al Pinós (1961-63). I en el P. Val. també usen *moşén*, avui en dia, sense apuntament en un nom propi, almenys tinc anotat al Pinós mateix *la káza moşén* i a Llúria *la řométa de mosen*. Allí ja no sé que existeixi aquell *mósen* aragonès, que no lligaria gaire amb el sistema de la llengua. «Dans la langue tout se tient .» màxima àuria de Maurice Grammont, amics de l'escola alcoveriana, de qui hauríeu hagut d'aprendre fonètica, car ell, que envià un estudi en honor d'AMAlcover, valorava l'aportació que, a la seva manera, féu aquest, encara que fos francòfob, ell que era un savi de debò.

Un gran principi fonètic és el constant vaivé entre la frase i el mot, entre l'abstracta *λέξις* i la concreta *φράσις*. Des del proclític *mossen X* (< *moşeny* en *X*) s'abstrau un mot *moşén*, que acaba per rebre un accent, i com que en català (fora del verb en 6.ª persona) no hi ha mots hereditaris que terminin per *-en* inaccentuat (cf. cast. *velámen*, *resúmen* etc.), l'accentuació del mot abstret d'aquell grup fraseològic s'hagué d'accentuar en l'última síl·laba, però mentre tant *moşén* s'havia desdoblant en *moşan/mossen*. I *moşon*: car a les Illes, on la *o* àtona restà llarg temps pertot com a *ø* (i encara és així a la principal), comandava l'harmonia vocàlica: *moşen ... o moşen ...* s'harmonitzava vulgarment com *moşon ...*. I heus aquí com nasqué el *moşon* balear. És *moşon*, no pas *moşó* ⁷ Ja no és recent: el DAG cita cinc exs. de *moşon* Gaspar Pinya, *moşon Ramon Lull* i anàlegs en docs. del segle XVII, *AlcM* troba un *moşon Ramon Sanctmartí* en un de 1577.

L'ús proclític davant el nom propi és l'únic antic, com el veiem en tots aquests casos, i en molts altres: «Entremés de *moşon Pinya*, home-de edat cumplida» escrit pel plaga de Sebastià Gelabert (1715-1768, ⁶⁰ JMBover, *BiEscrBal.* I, 352). Així ens ho fa avinent en-